

Державне управління та право / 3. Історія держави та права

К.і.н., доцент Козинець О.Г.

*Зав. кафедрою історії та теорії держави і права,
конституційного та адміністративного права*

Чернігівського державного технологічного університету

Історія однієї партії або прихід фашистів до влади у Німеччині

28 жовтня була чергова річниця визволення України від німецько-фашистських загарбників. Основою для завоювання світу, частиною якого є й Україна, стала програма однієї політичної партії, яка виникла в Німеччині після першої світової війни. Якою була ідеологія тієї партії за якою пішли мільйони, лідер якої став ініціатором розв'язання Другої світової війни.

Створення в 1918 р. політичної партії ДАП (Німецька робітничка партія – О.К.) припало на тяжкі часи для країни. Поразка у першій світовій війні, принизливі умови Версальського договору завдали важкого удару по національній самосвідомості німців. І поява у цей час ДАП з харизматичним лідером на чолі (з 1919 р. головою став Гітлер – О.К.) визначила подальшу долю не тільки Німеччини, але й усього світу.

З першою своєю доповіддю перед аудиторією Гітлер виступив 16 жовтня 1919 р. Спочатку він виклав своє бачення «Великої Німеччини», потім пустив у хід свій коронний прийом – оголосив марксистів, євреїв й інших «ворогів» Німеччини винними в її поразці у першій світовій війні.

На наступному виступі 13 листопада 1919 р. Гітлер підкреслив, що «бідкування німців варто усунути німецькою зброєю. Цей час повинний наступити». Він зажадав повернення колоній, втрачених Німеччиною за умовами Версальського договору 1919 р., назвавши цей договір «варварським». Гітлер не тільки не обмежувався вимогою повернення довоєнних територій, але й наполягав на приєднанні нових.

20 лютого 1920 р. Німецька робітничка партія була перейменована на націонал-соціалістську робітничу партію Німеччини. 24 лютого 1920 р. Гітлер представив партійну програму, яка складалася з 25 пунктів.

Фактично програма НСДАП кардинально не відрізнялася від постулатів більшості тогочасних німецьких партій: у ній проголошувалася необхідність анулювання Версальського договору, повернення «втрачених» земель, об'єднання «всіх німців» (тобто фактично узурпація права на втручання у внутрішні справи всіх інших держав, де проживали етнічні німці), відмова від виплати репарацій, закриття газет, які виступали проти НСДАП, створення «національної армії», що означало відродження військової могутності Німеччини й ін. Однак завдяки лідеру партії, своїй цілісності ця програма змогла притягнути на свій бік величезну кількість прихильників і співчуваючих.

На хвилі гострої економічної кризи в країні й зростаючого невдоволення владою, завдяки декларованим НСДАП ідеям мілітаризму й націоналізму, проголошенню «історичної місії німців як раси панів», стрімко розширювався електорат НСДАП.

Після невдалого перевороту була змінена партійна тактика: на противагу терористичним методам боротьби Гітлер рекомендував брати участь у виборах і входити до складу Рейхстагу і ландтагів легальним шляхом. У наступні роки зусилля НСДАП були зосереджені на здобутті місць у парламенті.

За умов зростаючої популярності партії невпинно збільшувалась кількість депутатів у Рейхстагу і за результатами виборів у 1932 р. НСДАП одержала 230 мандатів (соціал-демократи – 133, комуністи – 89 мандатів), і стала найбільшою фракцією у німецькому парламенті. Це додало ореол легітимності канцлерству Гітлера, оскільки за Гітлера проголосували найрізноманітніші соціальні верстви й групи населення. Така широка соціальна база Гітлера створювалася за рахунок тих, у кого після поразки Німеччини був вибитий ґрунт із-під ніг. Соціальну, політичну і психологічну неупорядкованість цих людей Гітлер зумів використати, показуючи їм шлях до порятунку себе й приниженої батьківщини, обіцяючи різним колам і групам населення все, що вони хотіли почути: монархістам – відновлення

монархії, робітникам – роботу і хліб, промисловцям – військові замовлення, рейхсверу – нове піднесення у зв'язку з грандіозними військовими планами й ін. Націоналістичні гасла фашистів притягували німців набагато більше, ніж заклики до «розуму й терпіння» соціал-демократів чи до «пролетарської солідарності» й побудови «радянської Німеччини» – комуністів.

Гітлер прийшов до влади, спираючись на пряму підтримку офіційних і неофіційних правлячих кіл, котрі вважали за необхідне встановити у країні авторитарний режим, щоб покінчити з ненависною їм демократією й республікою – встановити авторитарний режим за допомогою, як їм здавалося, «кишенькового» канцлера. Але, «кишеньковий канцлер» швидко вийшов з-під контролю своїх благодійників, і надаючи обіцянки всім бажаючим їх чути, не збирався їх виконувати.

З призначенням Гітлера канцлером почалася нацифікація державного апарату, яка продовжувалася всі роки існування Третього рейху. Вона проводилася двома шляхами: члени НСДАП призначалися на керівні «посади в адміністрації різних рівнів, у поліції й армії; НСДАП брала на себе функції державних органів або встановлювала над ними контроль і нагляд. Формальною основою для цього став прийнятий 1 грудня 1933 р. «Закон про забезпечення єдності партії й держави». НСДАП стала єдиною політичною силою в Німеччині, що знайшло відображення в заяві уряду від 14 липня 1933 р., де говорилося, що спроби збереження колишніх політичних партій чи створення нових будуть каратися тюремним ув'язненням або ж поміщенням до таборів примусової праці.

У Німеччині становлення нацизму почалося з ліквідації буржуазно-демократичних свобод. Цим цілям послужила ціла серія надзвичайних декретів, які приходяться на перші місяці 1933 р. Усім їм надавалися голосні назви. Так, лютневий декрет, названий «На захист народу і держави», скасовував свободу особи, слова, друку, зборів. Лютневий же «надзвичайний» декрет «На захист німецького народу» наділяв необмеженими повноваженнями поліцію і т.д.

Нацистська партія стала частиною урядової машини. Перебування у Рейхстазі й на державній службі пов'язувалося з обов'язковою присягою на вірність «націонал-соціалізму». Центральні й місцеві органи фашистської партії мали урядові функції. Усі рішення з'їздів партії одержували силу закону.

Державна влада фашистської Німеччини зосередилася в уряді, урядова ж влада – в особі «фюрера». Вже законом від 24 березня 1933 р. уряд отримав право видавати закони без парламенту. Серпневий закон 1934 р. ліквідував посаду президента, а його повноваження передавав «фюреру», який одночасно залишався також і главою уряду, і лідером партії. Ні перед ким не відповідальний, «фюрер» перебував у цій ролі довічно і міг сам призначати собі наступника.

Органи місцевого самоврядування в Германії були знищені; поділ на землі скасовувався «в ім'я єдності нації». Управління областями доручалося чиновникам, яких призначав імперський уряд. Так, у Німеччині утвердилася фашистська диктатура.

Так, після поразки у першій світовій війні у Німеччині постійно зростало невдоволення політикою соціал-демократів. Зневірені німці звинувачували у своїх бідах парламентську демократію й вірили, що вихід із кризи, в т.ч. економічної полягає у зміцненні державної влади і створенні однопартійного уряду. І саме з Гітлером і його партією пов'язували особисті й загальнодержавні устремління, про що свідчить стрімкий рейтинг політичної партії НСДАП. Своїми руками народ Німеччини віддав Гітлеру владу, а він вміло скористався цим для досягнення своєї мрії і занурив світ на довгі 6 років у пільму війни, під час якої на окупованих територіях панували терор та жах, за масштабами знищення народів третій рейх перевершив найбільш дикі тиранії попередніх часів.

Література

1. Гейден К. История германского фашизма.–М.-Л.:Госсоцэкономиздат,1935.
2. Розанов Г.Л. Германия под властью фашизма (1933-1939 гг.). – М.,1984.
3. Рубаник Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
4. Ширер У. Взлет и падение третьего рейха. В 2-х т. – М.,1991.